

ศาสตราจารย์พิเศษ พระวรวงศ์วิสิฐ

พระวรวงศ์วิสิฐ เป็นนักเรียนประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม (ป.ม.) รุ่นแรกของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ เป็นหัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออกคนแรกของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลายท่านกล่าวว่า “พระวรวงศ์วิสิฐเกิดมาเป็นครูโดยแท้จริง” ท่านสอนนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นปริญญา เมื่อพ้นจากการสอนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยไปแล้วยังทำหน้าที่สอนวิชาภาษาไทยและวิธีสอนภาษาไทยแก่บรรดาคณาจารย์ผู้เข้ารับการอบรมเพื่อสอบเลื่อนวิทยฐานะ ณ สำนักคณาจารย์สมาคมอยู่เป็นประจำ

พระวรวงศ์วิสิฐมีชื่อเดิมว่า “เซ็ง” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “วรวงศ์” นามสกุล “ศิระศรียานนท์” ตามอัตชีวประวัติที่ท่านเขียนไว้เองไม่ได้บอกชื่อบิดามารดาบอกแต่เพียงว่า “เกิดที่บ้านปะขาว อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2462”

การศึกษา

พ.ศ. 2434 อายุ 8 ปี บิดาส่งเข้าวัดใกล้บ้านเรียนหนังสือไทย อาจารย์ให้เรียนแบบเรียนมูลบท

บรรพกิจ เรียนอยู่ 8 เดือนก็อ่านออกเขียนได้ หลังจากนั้นได้เรียนวาทนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ซึ่งอยู่ในชุดแบบเรียนหลวง 6 เล่ม เมื่ออ่านหนังสือคล่องแล้วก็เที่ยวรับจ้างอ่านหนังสือให้ผู้ใหญ่ฟัง ได้ค่าจ้างครั้งละ 2 ไพบบ้าง 1 เพื่อบ้าง บางครั้งได้ถึง 1 สลึง หนังสือที่อ่านส่วนมากเป็นนิยายเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ

พ.ศ. 2440 เดินทางเข้ากรุงเทพมหานครมาอยู่ที่วัดสามจีนใต้ (วัดไตรมิตรวิทยาราม) ที่วัดแห่งนี้มีโรงเรียนหลวง จึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนนั้น

พ.ศ. 2443 สอบประโยค 2 ได้แล้ว ไปสมัครเข้าเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ปลายปี พ.ศ. 2444 สอบได้ประกาศนียบัตรประโยคครูประถม (ป.ป.) กรมศึกษาธิการประกาศขยายหลักสูตรโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์เพื่อให้นักศึกษาวิชาครูสูงขึ้นถึงประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม จึงสมัครเรียนต่ออีก 2 ปี สำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยมรุ่นแรก ซึ่งมีนักเรียนทั้งหมด 4 คน

พ.ศ. 2490 ได้รับปริญญาอักษรศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระวรวเอทย์พิสิฐ (พ.ศ.2426-2502)

ประวัติการรับราชการ

- พ.ศ. 2446 เป็นครูโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์
- พ.ศ. 2447 เป็นครูรองโรงเรียนมัธยมวัดอนงค์
- พ.ศ. 2450 ทำการแทนครูใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดอนงค์
- พ.ศ. 2451 ครูใหญ่โรงเรียนประถมวัดสุทัศน์
- พ.ศ. 2451(ปลายปี)ย้ายไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดอนงค์
- พ.ศ. 2453 เป็นครูรองโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์
- พ.ศ. 2454 เป็นข้าหลวงตรวจการและได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานจัดการศึกษาแขวงธนบุรีเหนือ
- พ.ศ. 2456 เป็นหัวหน้าแผนกห้องสมุดกระทรวงธรรมการ และย้ายไปเป็นอาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พ.ศ. 2471 เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูวัดบวรนิเวศ รวมทั้งแผนกมัธยมศึกษาด้วย
- พ.ศ. 2474 ย้ายไปเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

พ.ศ. 2475 เป็นอาจารย์สอนภาษาไทยโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาและโรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร

พ.ศ. 2477 ย้ายไปดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออก คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2484 เกษียณอายุราชการ แต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจ้างเป็นอาจารย์พิเศษสอนภาษาไทยและดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกเดิมต่อมาจนถึงแก่กรรม

พ.ศ. 2497 ได้รับการแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิษฐ ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดคือประถมาภรณ์มงกุฎไทยและได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา เมื่อ พ.ศ. 2502

งานราชการอื่นๆ

นอกจากงานในตำแหน่งราชการแล้ว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิษฐยังได้ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่มีผลดีต่อราชการอีกมากเป็นต้นว่า

- กรรมการดำเนินงานสามัคคยาจารย์สมาคม
- กรรมการชำระปทานุกรมและพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน
- กรรมการวรรณคดีสโมสร
- กรรมการวรรณคดีสมาคม
- กรรมการสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
- กรรมการเรื่องราวร้องทุกข์ สำนักนายกรัฐมนตรี
- กรรมการคณะอักษรศาสตร์
- กรรมการสภาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชีวิตและการงาน

ชีวิตและการงานของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิษฐมีสิ่งที่น่าสนใจศึกษาหลายประการ เริ่มตั้งแต่การเข้าเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ท่านเขียนไว้ในอัตชีวประวัติ

ของท่านตอนหนึ่งว่า “เมื่อเรียนจบประโยคสองแล้ว ไม่รู้จะทำอะไรดี อยากเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยก็ถูกทางบ้านห้ามจะเรียนกฎหมายทางบ้านก็ไม่เห็นดีทหารผู้ใหญ่ก็ไม่ชอบ เรียนกฎหมายก็ไม่เอา พอดีครูแนะนำให้ไปเข้าโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ ข้าพเจ้าบอกความประสงค์ไปทางผู้ใหญ่อีก คราวนี้ได้รับคำตอบว่าดี เป็นครูได้บุญ นี่แหละข้าพเจ้าจึงเป็นครูอยู่จนทุกวันนี้”

ในการสอนวิชาชุดครู ณ สามัคคยาจารย์สมาคมครั้งหนึ่งท่านบรรยายเกี่ยวกับ “การสอน” ไว้อย่างน่าสนใจมาก ตอนหนึ่งว่า

“การสอนคือการทำให้นักเรียนเข้าใจในเรื่องหรือสิ่งที่สอน ตลอดจนกล่อมเกลตาและอบรมให้นักเรียนมีนิสัยอันดี ฝึกหัดให้เกิดความคิดสติปัญญา ความเฉลียวฉลาด เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตัวต่อไป เพราะฉะนั้นนักเรียนที่ได้รับการสอนจากครูที่ดี จึงมีคุณสมบัติตามหัวข้อที่กล่าวมานี้ การสอนที่ไม่ดีย่อมทำให้นักเรียนมีนิสัยไปในทางที่ไม่ต้องการ เช่น ไร้ความคิด ใจ ไม่มีเขววัน เกียจคร้านในการเรียน

ครูที่จะให้นักเรียนรู้อะไรก็บอกๆ ให้เช่นนี้ จะเรียกว่าการสอนไม่ได้เพราะเท่ากับบรรจุสิ่งของลงในภาชนะ เมื่อเต็มแล้วก็ล้นไป ไม่เป็นการฝึกให้นักเรียนคิด และไม่ทำให้เกิดความรู้ซึมซาบ อันเป็นทางให้เกิดสติปัญญา

การสอบคือการทดลองเพื่อรู้ว่า เมื่อครูสอนอะไรไปแล้ว นักเรียนรู้หรือไม่รู้เพียงไหน

ลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ครูจึงควรเลือกใช้ให้ถูกว่า เมื่อไรควรสอน เมื่อไรควรบอก และเมื่อไรควรสอบ

การเขียนลายมือ ความมุ่งหมายโดยตรงก็คือต้องการสอนให้เด็กเขียนตัวอักษรงาม ถูกแบบแผนที่นิยม แต่ยังเป็นการฝึกหัดให้เกิดคุณสมบัติอื่นๆ อีกเพื่อประโยชน์แก่ตัวเด็ก เช่น ให้อ่านใจใช้ดา ใช้มือให้เที่ยง รักความสะอาด เป็นคนละเอียดลออ

วาดเขียน บทเรียนนี้ไม่ใช่จะส่งเสริมให้นักเรียนเป็นช่างเขียน แต่เพื่อให้เป็นนิสัยปัจจัยให้เด็ก รู้จักส่วนสัด ใจดี มือเที่ยง ละเอียดลออ ตลอดจนรู้จัก

งามไม่งาม และรักษาความสะอาด คล้ายคลึงกับการฝึกหัดเขียนลายมือ แต่ต้องใช้ความละเอียดลออยิ่งขึ้นเท่านั้น

เลข เป็นบทเรียนที่ฝึกหัดให้เด็กใช้ความคิด ให้รู้จักพิจารณาเหตุผลให้เป็นผู้ละเอียดรอบคอบ และสติปัญญาเฉียบแหลม

บทเรียนเขียนตามคำบอก เป็นบทเรียนให้นักเรียนจำว่า คืออมความได้คราวละหลายๆ เมื่อจะทำอะไรให้รู้จักทำใจให้เป็นสมาธิ ไม่เพียงแต่มุ่งให้นักเรียนเขียนถูกต้องอย่างเดียวกัน และถ้านักเรียนได้ฝึกฝนและรับการสั่งสอนที่ดีแล้ว จะเป็นประโยชน์แก่คนและการทำงานมาก

หนังสืออ่าน ทั้งที่เป็นความเรียงและคำประพันธ์มีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นปัจจัยแก่นักเรียน ในการที่ได้อ่านหนังสือที่เป็นความเรียงดีๆ มีภาษาเกลี้ยงเกลา ความเด่นและกะทัดรัด ได้เหตุผล ในส่วนบทกลอนสอนให้รู้จักความไพเราะเพราะพริ้งตลอดจนการเลือกเฟ้นคำมาให้ได้เหมาะสม นักเรียนที่คุ้นกับหนังสือดีๆ ดังว่านี้ เมื่อจะแต่งก็จะรู้จักใช้ภาษาที่ดี และเมื่ออ่านก็จะรู้จักตัดสินได้ว่า เพราะหรือไม่เพราะ”

ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออกนั้น ท่านเป็นผู้สอนวิชาวรรณคดีไทย ซึ่งเดิมเรียกว่า วิชากวีนิพนธ์ และสอนมุ่งไปในรูปอ่านเอาเรื่อง ท่านเปลี่ยนชื่อวิชานี้ในหลักสูตรเป็นวิชาวรรณคดีไทย และมุ่งสอนให้เห็นความลึกซึ้งและไพเราะ มีการวิจารณ์วรรณคดีเพิ่มขึ้น

งานนิพนธ์ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐ

งานนิพนธ์ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐในทางวิชาการที่สำคัญๆ ได้แก่

1. คำอธิบายโคลงนิราศนรินทร์
2. คำอธิบายโคลงกำสรวลศรีปราชญ์

3. คำอธิบายลิลิตพระลอ
4. คำราชนิพนธ์ภาษาไทย
5. คำรารวรรณคดีไทย

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐเป็นอาจารย์ภาษาไทยที่พิถีพิถันในการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างยิ่งท่านคงจะรำคาญใจที่ชอบใช้คำว่า “ทำการ” กันเประไปหมด ท่านจึงเขียนกลอนไว้ว่า

“สงสารคำ ทำการ มานานแล้ว
มักไม่แล้วใช้ไปในทุกที่”

แล้วท่านก็ยกตัวอย่างให้เห็นว่า คำว่า “ทำการ” นั้นใช้แล้วไม่ได้ทำให้เนื้อความดีเด่นขึ้นมา ไม่ต้องใช้ก็ได้ เช่น

“ตำรวจเห็นโจรหาญทำการจับ
โจรขยับแผ่นดินทานทำการหนี
ทำการป่วยเป็นลมล้มพอดี
ทำการชี้โดยหมายว่าตายเออ”

บั้นปลายของชีวิต

เมื่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐเกษียณอายุราชการแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จ้างให้ทำหน้าที่สอนและดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกภาษาไทยและภาษาโบราณตะวันออกดังกล่าวแล้ว ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่นั้นเรื่อยมาจนถึงกลางปี พ.ศ. 2502 ท่านล้มป่วยต้องเข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาล การเข้าโรงพยาบาลในครั้งนั้นท่านยังนำกระดาษคำตอบข้อสอบกลางปีของนิสิตไปตรวจที่โรงพยาบาลด้วย แม้จะเจ็บหนักเช่นนั้นท่านก็ยังตรวจข้อสอบได้ แต่ปรากฏว่า ท่านไม่สามารถตรวจข้อสอบได้หมดเพราะได้ถึงแก่กรรมเสียก่อนเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2502 นับรวมอายุได้ 76 ปี นับได้ว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐปฏิบัติหน้าที่ครูของท่านจนวาระสุดท้ายของชีวิต

วรวิทย์ วศิณสรากร

บรรณานุกรม

ฉลวย วุฑฒิตย์ . “พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐ (วรวงศ์ สีวะศรียานนท์)” ใน ประวัติครู. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2502.

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพิสิฐ. อัจฉริยะประวัติ หนังสือประวัติชีวิตของตนเอง. ม.ป.พ.,ม.ป.ป.